

TOTHOM ÉS FILÒSOF?

Una frase feta diu que “tothom és filòsof”, perquè tothom es planteja preguntes sobre el sentit de la vida i sobre el món. Però, és cert això? Imaginem-nos una societat que estigues formada tan sols per filòsofs, on tothom visqués sota l'imperi de la raó i posés el bé comú per sobre dels seus interessos particulars. Una societat on tothom controlés les seves passions i regnés la justícia... Massa bonic i massa simple, oi? Potser seria més correcte dir que tots els éssers humans podem “aspirar a ser filòsofs”, però molt pocs ho aconseguen. O potser és que “la filosofia” no existeix i el que fem en realitat són temptatives de filosofar

Si tothom fos filòsof... les guerres semblarien errors antics, la tolerància i la felicitat s'estendrien arreu i l'home no seria un llop per a l'home. Massa idíl·lic, tot plegat. Quan es diu “tot home és filòsof”, seria bo que ens preguntéssim què significa “tots” en aquest context. D'una banda és obvi que els humans (tots) tenen capacitat de conèixer, a condició d'aplicar-hi seriosament la intel·ligència i poden reconèixer la falsedat d'un raonament i la veritat d'una demostració correcta. També tenen (tots) capacitat d'usar el llenguatge i d'entendre conceptes abstractes. Com va escriure Descartes “el bon sentit és la cosa més ben repartida que hi ha al món”.

Qui són, doncs, “tots” els homes que poden ser filòsofs? Això realment inclou els immigrants etiòps o els djihadistes afganesos, o només és una prerrogativa d'homes, blancs i rics? La universalitat de la filosofia inclou qualsevol cultura i totes les classes socials? Hi ha filosofia africana, xinesa o hindú? Durant segles això ha estat posat en dubte. Hi ha filosofia *Nur bei den Grieschen* (“tan sols entre els grecs”), perquè només a la Grècia del segle V^e abans de la nostra Era es van donar condicions de llibertat i de debat públic que van fer possible la crítica i, amb ella, la filosofia. Des d'aquesta perspectiva esdevenir filòsof és “fer-se grec”, i tant se val en quina llengua es parli, o per quin gènere s'opti. Això ha donat a la filosofia una concepció molt particular de l'universalisme: tot humà pot esdevenir filòsof amb una condició, que estigui a favor de la llibertat de pensament i de la crítica. O el que és el mateix: tothom pot ser filòsof si assumeix els valors que van néixer a partir de l'Àgora, de la plaça del mercat; de Sòcrates i de Plató, de Pèricles i dels sofistes.

Tothom pot ser filòsof si el seu pensament i la seva acció estan regits per l'imperi de la raó, que els grecs anomenaren “logos”. Els qui, en canvi, no aspiren a la racionalitat, ni accepten la crítica, ni toleren la dissidència, ni assumeixen el valor del millor argument, no poden ser filòsofs. Són allò que els grecs anomenaven “bàrbars”. Barbar és una onomatopeia que descriu a qui quan parla diu “bar-bar-bar”, a qui fa “barbaritats” (errors de raonament). Això no significa que els “bàrbars” estiguin mancats de llenguatge o que no pensin. Vol dir que fa un ús incorrecte del llenguatge o del raonament i que busca entabanar. La filosofia fa dependre la vida de la veritat i qui no accepta la recerca de la veritat, no és filòsof. Qui cerca el poder i no la veritat, no és un filòsof.

Però la frase anterior planteja un problema greu: existeix una cosa així com “la” veritat? Plató creia que sí: hi hauria idealment alguna una societat que es podria descriure com “la Ciutat justa” on tot estaria regit per la raó... i que a la vegada seria un infern totalitari. A la Ciutat de Plató no hi havia llibertat individual, tot estava reglamentat, incloent-hi la música, la poesia i les unions sexuals dels ciutadans. Un home com Sòcrates que ho posava tot en dubte, no hi hagués pogut viure... Per això és molt important insistir que cercar la veritat no és el mateix que posseir-la. Cap filòsof creu que estigui en possessió de la veritat. Tan sols la cerca, la discuteix, hi reflexiona.

La filosofia no està feta per governar la vida sinó per debatre-la. La raó pura és una pura ficció perquè tothom barreja raó amb emocions, sentiments, interessos... i pensar que algú la posseeix és una ingenuïtat.

Per això el pare fundador de la filosofia és Sòcrates, que considerava la filosofia com una forma de “docta ignorància” i deia que “només sé que no sé res”. La filosofia per a Sòcrates no era un ofici, ni resultava compatible amb cap dogma. Més aviat constituïa una experiència de recerca i de comprensió del món. El gest del filòsof no és el d’acumular sabers, sinó el de plantejar preguntes i fer avançar la consciència racional. La filosofia està a l’abast de tothom amb la condició d’acceptar la fragilitat de les nostres certeses. Qui assumeix aquest camí que ve de Grècia pot aspirar a ser filòsof. La bona notícia és que l’experiència de la racionalitat i de la crítica està a l’abast de tothom. Així, doncs, com va dir Epicur en l’*Epístola a Meneceu*:

Que ningú pel fet de ser jove no dubti a filosofar, ni per haver arribat a la vellesa no es cansi de filosofar. Ja que, per a assolir la salut de l'ànima, mai no s'és ni massa jove ni massa vell.

Adaptat d'un text de Roger-Pol Droit: *Tots filòsofs* per al 30è Fòrum Filosòfic de Le Mans, publicat a *Le Monde* (suplement *Livres*), 2 de nov. 2018. [R.A.]